

Felhasználóképzés a felsőoktatási könyvtárakban: szakmai rendezvény a BME OMIKK-ban

Az NKA és a NKÖM támogatásával 2006. április 24-én szervezett szakmai összejövetel célja a felsőoktatási és szakkönyvtárakban folyó felhasználóképzésről szerzett tapasztalatcsere volt. Az előadók a téma megoldásra váró problémáit, valamint az általuk alkalmazott módszereket tárták a hallgatóság elé. Az előadások többsége a műszaki tudományterületek irodalomkutatását és a felhasználói csoportok jellemző vonásait vette számba. Volt olyan előadás is, amely az akadálymentes környezet kialakítására hívta fel a figyelmet.

A nyitóelőadást *Konkoly Thege Csabáné*, a BME OMIKK, szaktájékoztató munkatársa tartotta. Rövid áttekintést adott a szakirodalom-kutatás oktatásának történetéből a hazai műszaki felsőoktatásban, amelynek kezdete az 1966. évi miniszteri utasításig nyúlik vissza. Az előadásból átfogó képet kaphattunk a jelenleg felmerülő szervezési problémákról:

- melyik évfolyam tanrendjébe illeszkedjen a szakirodalom-kutatás;
- a kreditek számának meghatározása, az oktatásra fordított óraszám;
- az elmélet és a gyakorlat aránya;
- ki végezze az oktatást;
- a hallgatók motiválása;
- a segédletek összeállítása;
- egyéb gyakorlati kérdések (terem, tárgyi feltételek, számonkérés).

A Műegyetemen folyó oktatás első részében először a szakirodalom-kutatás általános ismeretei szerepelnek. Ennek keretében a hallgatóknak először az információk igény pontos megfogalmazásának képességét kell elsajátítaniuk, ezt követi a terminológia, a hivatkozás szabályainak ismertetése, majd a folyóiratcikkek szóródásával és elavulásával kapcsolatos ismeretek kerülnek sorra. Az általános kutatás-módszertani ismeretek megszerzése után a hallgatók megismerkednek a lelőhely-

keresés hagyományos és elektronikus forrásaival,

azok típusaival és használatuk lehetőségeivel. A sikeresen végző hallgatók képesek lesznek a források önálló értékelésére, válogatására.

A szakirodalom-kutatás műszaki területen történő oktatása jelenleg mind főiskolai (1. táblázat), mind egyetemi keretek között (2. táblázat) megtalálható. A kép módszertani szempontból igen változatos.

A bevezető előadás után *Poppe László* (BME Szerves Kémia Tanszék), a korábban hallottakat példákkal illusztrálva, számolt be az évek során szerzett tapasztalatairól, melyeket egyetemi tanárként és aktív kutatóként szerzett a kémiai adatbázisok és információforrások használata terén. Előadásából megtudhattuk, hogy a Műegyetemen a leendő vegyészmérnökök képzésében nagy hangsúlyt helyeznek a szakirodalom-kutatás oktatására. Ennek érdekében a kar oktatói és a könyvtár szaktájékoztatói együttes erővel igyekeznek a hallgatók információszerzési ismereteit elmélyültté, használatát rutinszerűvé tenni.

Nagy Anna (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) figyelemfelkeltő előadást tartott a könyvtárakban folyó felhasználóképzésről. A Központi Könyvtár közkönyvtári és szakkönyvtári voltából adódóan nemcsak a felsőoktatási hallgatók szakirodalmi igényeit igyekeznek a lehető legteljesebb módon kielégíteni, hanem jelentős figyelmet szentelnek minden tanulni vágyó látogatónak. Példamutató kezdeményezés a vakok és gyengén látók számára kialakított akadálymentesített környezet. Felhasználóképzési programjukkal több olvasói réteget vettek célba. Ezek között találkozhatunk az iskolászerű, vagy egyéb szervezett oktatásban részt vevő hallgatókkal, valamint a munkaerő-piaci szempontból perifériára került, vagy megújulni vágyó használókkal (pl. nyugdíjasok) egyaránt. Könyvtári infrastruktúra – mint az elektronikus katalógusok, szak-

irodalmi adatbázisok, digitális archívumok, elektronikus könyvtárak –, valamint informatikai és könyv-

tári alapismeretek nélkül a használókat érdeklő szolgáltatások nehezen hozzáférhetők, ezért a használók képzését, az önálló könyvtárhasználatot támogató tevékenységeket alapvető könyvtári feladatnak tekintik. Az oktatási programok összeállításánál figyelembe veszik a célcsoportok várható előképzettségét, a használók igényeit, motivációit,

valamint a már megszerzett készségeket (**Hiba! A hivatkozási forrás nem található.**). Az előadásból az is kiderült, hogy a könyvtár által szervezett továbbképzéseket nemcsak a fent említett használói rétegek, hanem az információszolgáltatással foglalkozó szakemberek, könyvtárosok is szívesen látogatják.

1. táblázat

A szakirodalom-kutatás oktatása a műszaki főiskolákon

Név	Könyvtár-használat	Szakirodalom-kutatás			Segédlet
		Óraszám	Számonkérés	Értékelés	
BMF-BGK	-	esetenként			-
BMF-KVK	csoportos	esetenként			-
BMF-RKK	-	esetenként			-
DE-MFK	-	esetenként			-
DF	esetenként	esetenként			-
EJF-M	csoportos	egyéni segítség			-
GDF	csoportos	esetenként			-
KF-GAMFK	csoportos	esetenként			-
NYF-MMFK	-	10 (választható)	teszt + irodalomkutatás	gyakorlati jegy (2 kredit)	nyomtatott
PE-PMMF	-	10 (választható)	írásbeli	aláírás (2 kredit)	elektronikus
YMMF	-	esetenként			-

2. táblázat

A szakirodalom-kutatás oktatása az egyetemek műszaki karain

Név		Könyvtár-használat	Szakirodalom-kutatás			Segédlet
			Óraszám	Számonkérés	Értékelés	
BME-VEK		-	2+3 óra, kötelező	gyakorlati	tárgy része	elektronikus
		-	1+3 óra, kötelező	gyakorlati	tárgy része	elektronikus
ME-GÉK		csoportos	heti 2 óra, kötelező	elméleti-gyakorlati	jegy	elektronikus
			4x2 óra, választható	elméleti-gyakorlati	tárgy része	
NYEME	EEMK	gólyatábor	heti 2+2 óra, választható	elméleti-gyakorlati	tárgy része	elektronikus
	FMK	gólyatábor	heti 2+2 óra, választható	elméleti-gyakorlati	tárgy része	elektronikus
SZE-MTK		-	esetenként			-
SZIE-GÉK		gólyatábor	heti 2 óra, választható	elméleti	aláírás	nyomtatott
VE	Vegyész	gólyatábor	heti 1 óra, választható	elméleti-gyakorlati	jegy	elektronikus
	Környezettudomány	gólyatábor	heti 1 óra, választható	elméleti-gyakorlati	jegy	elektronikus
	Informatikus-vegyész	gólyatábor	heti 1 óra, választható	elméleti-gyakorlati	jegy	elektronikus
	Műszaki menedzser	gólyatábor	4x1 óra, kötelező	elméleti-gyakorlati	tárgy része	elektronikus
YMNE-BKMK		csoportos	esetenként			-

3. táblázat

A FSZEK Központi Könyvtár által hirdetett tanfolyamok

Tartalom	Szint	Forma	Időtartam	Célcsoport
valamennyi felmerülő kérdés	igény szerint	egyéni	szükséges	olvasók
internethasználat	alap, haladó	tanfolyam	–	érdeklődők, könyvtárosok
könyvtár- és internethasználat	alap	foglalkozás, könyvtári óra, vetélkedők, játékok	1–2 óra	óvodások, általános és középiskolások
	alap	bemutató foglalkozás	3–5 óra	érdeklődők
	alp, haladó	tanfolyam gyakorlással	15, 20 óra	érdeklődők, könyvtárosok
	alap	tanfolyam gyakorlással	20 óra	látássérültek
	haladó	klubfoglalkozás	havi 3 óra	érdeklődők
online keresés	alap	bemutató	1–3 óra	érdeklődők, hallgatók, könyvtárosok
	alap, haladó	tanfolyam gyakorlással	6, 12 óra	hallgatók, PhD-re készülő, kutatók, könyvtárosok

Ezt követően az ország különböző régióiból érkező felsőoktatási könyvtárak vezetői, munkatársai osztották meg egymással és a hallgatókkal tapasztalataikat, fejlesztési elképzeléseiket.

Pintér László (Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Főiskolai Kar) nagy vonalakban ismertette a könyvtár által kezdeményezett könyvtárismereti tantárgy tartalmát, amelyet a főiskolai karon önálló tárgyként is akkreditáltak. Ennek folyamán a mérnökhallgatók az írástörténetet is magába foglaló dokumentumismerettel és információkeresési eljárásokkal egészíthetik ki szakmai ismereteiket.

Egyházy Tiborné (Pannon Egyetemi Könyvtár, Veszprém) előadásában a minőségfejlesztésre helyezte a hangsúlyt. Ennek kulcsát a tájékoztató, irodalomkutatással foglalkozó szakemberek rendszeres képzésében látta – legyen az könyvtáros, mérnök, egyetemi oktató vagy kutató –, hiszen ők valósítják meg a szolgáltatás és a felhasználó közti kapcsolatot. Előadásában ő is kiemelte a könyvtár látogatóinak önállóságát támogató tevékenységeket. A FSZEK példájától eltérően, Veszprémbe az elektronikus tájékoztatás eszközei, valamint a távoktatásban rejlő lehetőségek kerültek előtérbe. A szakirodalom felhasználásának oktatását a könyvtári szolgáltatások megismertetésén keresztül kívánják megvalósítani.

Fábryné Márkus Ágnes (Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár) beszámolója szerint Debrecenben az egyetemi struktúrához igazodva

gyekeznek megoldani a használók szakirodalmi oktatását. Az érdeklődők igényeinek megfelelően tartanak könyvtárhasználati órákat, valamint oktatói fórumokon mutatják be a könyvtári szolgáltatásokat. Vannak olyan karok, amelyeken kötelezővé tették a könyvtári és szakirodalmi ismeretek szervezett formában történő megszerzését. Ennek eredménye, hogy a pécsi példához hasonlóan a szakirodalom-kutatás itt is önálló tanegységként szerepelhet.

Vida Andrea (Szegedi Tudományegyetem) előadásában a felsőoktatási hallgatók körében végzett vizsgálataikról számolt be, majd a korszerű keresőeszközöket, módszereket vette számba. Az internetes újdonságok (pl. blog, RSS) rövid áttekintése után a felhasználói típusok kerültek górcső alá. Ebből kiderült, hogy a hallgatók körében elterjedt a 2–4 fős csoportokban történő csoportos munka, amelynek során megvitatják a keresések eredményeit. Probléma esetén szakember segítségével helyett előbb csoporttársaikhoz fordulnak, vagy ellesik azok rutinjait. A könyvtárban szerzett tapasztalatok alapján az egyetemi hallgatók a legtöbb esetben a webet hívják segítségül, ha valami szükségük van, csak ezt követően keresnek az OPAC-ban, vagy más katalógusban, adatbázisban. Az előadás végén a legnépszerűbb keresőmotor, a Google újításaira is kitért, és megemlítette annak digitalizálási projektjét, médiaszemléző szolgáltatását, valamint a hangalapú kereső szabaldalmát. Szót ejtett az egyre nagyobb teret hódító blogokról, valamint a hivatkozási index-szolgáltatásokról is.

Ládi László (*Könyvtári Intézet*), mint egykori főiskolai tanár, a hallgatói elvárásokról, a hallgatók felkészültségéről beszélt. A rövid információtörténeti áttekintést követően az oktatási intézmények és a könyvtárak közti kapcsolatra is kitért, megjegyezve, hogy a könyvtáraknak az oktatási hierarchiában betöltött szerepe még mindig nem örvend kellő megbecsülésnek. Felsorolta a felhasználóképzés elhanyagolt, de fontosnak tartott területeit:

- gyűjtemény, könyvtárhasználat, helyi állomány felhasználása;
- a többi könyvtár, információkeresés, könyvtárközi szolgáltatás használata,
- információhasználati tanácsadás,
- információ-felhasználás etikai, jogi szempontjai, forráskritika (teljesen elhanyagolt).

A felhasználóképzés korlátait a következő pontokban határozta meg:

- tájékozatlanság,
- műveltségi korlátok,
- ismerethiány,
- nyelvtudás.

Czövek Zoltán (*Berzsenyi Dániel Főiskola, könyvtár- és információtudományi tanszék, Szombathely*) a könyvtári információszerzés technikájának főiskolájukon alkalmazott oktatásmódszertanát

ismertette. Beszámolt a hallgatók képzéséről, és arról az akkreditált könyvtáros-továbbképzési tanfolyamról is, amely a használók képzésével foglalkozó szakembereknek szól. A tanfolyam mellett a főiskola távoktatási anyagok összeállításával is foglalkozik, amelyeket tartalmilag és módszertanilag folyamatosan frissítenek.

A Felhasználóképzés a felsőoktatási könyvtárakban címmel tartott szakmai rendezvényen a hallgatóság képet kapott a hazai felsőoktatásban résztvevők könyvtárhasználati és információszerzési szokásairól, valamint a felmerülő hiányosságokról. A tapasztalatok ismertetését követően a problémákra majd minden esetben megoldási lehetőségeket is kínáltak az előadások. Ezek alapján a vendégek soraiban ülő könyvtárosok, felhasználóképzésben részt vevők, valamint a felsőoktatási intézménnyel kapcsolatot tartó munkatársak az intézmény profiljának megfelelően, saját stratégia összeállítására is vállalkozhatnak. A tanfolyamok tematikájának igény szerint történő kialakításával nemcsak a szolgáltatások használatba vétele fokozódna, hanem a könyvtárak oktatásban betöltött helyét, és a könyvtárak megítélését is javítani lehetne.

Budaházy Ibolya
(BME OMIKK)